

Aspekter på källmaterialet kring Harald Blåtands grav i Polen

Av Sven Rosborn med exerpering
och översättning av Tomas Sielski

Malmö 2021
Reviderad 2024-08-04

I juli 2021 publicerade författaren boken *”Vikingakungens guldskatt. Om upptäckten av ett unikt manuskript, kung Harald Blåtands grav och placeringen av fästet Jomsborg”*.[1] Boken redovisar upptäckten av ett helt nytt källmaterial som berättar om Nordens, och då i synnerhet Danmarks, 900-tals historia. Denna artikel är skriven för att förtydliga och berätta lite om omständigheterna kring och analysen av detta källmaterial. Författaren har i sin egenskap av sitt yrke som arkeolog och museiman vid bestämning av fyndets äkthet främst arbetat med arkeologin som forskningsämne. Arkeologiska resultat har därför ställts i relation till själva gravfyndet men också texten i den påträffade handskriften *”Gesta Wulinensis”* ger genom jämförelser med arkeologin helt klara bevis för materialets äkthet som historisk källa. Detta kommer att redovisas i slutet av artikeln.

Upptäckten av graven i Wiejkowo invid Wolin i norra Polen gjordes redan året 1841. Den stora guldskatt som då också påträffades i graven gjorde det möjligt för hela församlingen att få ekonomiska möjligheter att emigrera till USA undan pågående religionsförföljelse i Pommern. Kunskapen om graven gick därmed förlorad eftersom nästan alla som varit inblandade vid upptäckten försvunnit från platsen. År 1945 hjälpte Stefan Sielski och Mikael Sielski den dåvarande prästen i Wiejkowo att fly till den allierade västsidan. Prästen ville emellertid rädda det historiska materialet från att plundras av de sovjetiska trupperna och han gav dem därför till de två bröderna. Förutom bevarade föremål i gravkammaren ägde också prästen en mängd äldre handlingar vilka han fått av sin föregångare. Den dåvarande prästen år 1841 var släkt med greven – grevens hustru var kusin till prästen – och han hade vid sina efterforskningar om den påträffade graven fått dessa handlingar av greven vilka alltsedan medeltiden förvarats i slottsbiblioteket. Dessa dokument hade efter år 1841 gått i arv till efterkommande präster i prästhuset i Wiejkowo.

I boken *”Vikingakungens guldskatt”* redovisar författaren ingående hela detta händelseförlopp. Tiden spänner från året 1841 fram till slutet av 1900-talet och händelsekedjan är känd genom ett mycket stort bevarat källmaterial i form av brev, dagböcker, fotografier och föremål men också vad fortfarande levande personer har kunnat berätta vilka varit vittnen till olika händelser. Jag inleder nedan med en kronologisk redovisning av vårt efterforskningsarbete från det att upptäckten av en guldplatta som legat i graven gjordes år 2014.

En guldplatta med latinsk text

Hösten 2014 blev författaren i Malmö uppsökt av Tomas Sielski och hans 11-åriga dotter Maja. Tomas farmor hade avlidit ett halvt år tidigare. Tomas och hans föräldrar hade året 1986 flyttat till Sverige från Polen. Farmodern Stanislawa hade kommit efter till Sverige år 1988. Hon var en notorisk samlare och med i flytten till Sverige hade hon ca 250 lådor med brev i poststämplade kuvert, anteckningar, fotografier, mindre föremål etc. Allt detta fick nu efter hennes död barnbarnet Tomas ta hand om. Medan Stanislawa levde hade hon till sina barnbarns barn Maja och Julia skänkt ett antal äldre metallföremål och smycken vilka barnen lekt med.

I skolan hade Maja lärt sig hur latinska bokstäver från vikingatiden såg ut och hon upptäckte då att en metallplatta från Stanislawa hade sådana. När hon började putsa den gråaktiga plattan upptäcktes det att den var av guld. Det var denna platta som man ville visa för mig en höstkväll 2014. Detta blev starten på ett helt otroligt forskarprojekt med rötter tusen år tillbaka i tiden.

Efter att under 17 år ha varit museichef på Malmö Stadsmuseum med en av Sveriges största mynt- och medaljsamlingar utanför riksinstitutionen i Stockholm kunde jag direkt

konstatera att detta var ett gjutet guldföremål. Alltså inte ett präglat mynt som vissa på Internet hävdat. Eftersom texten på latin berättade om vikingakungen Harald Gormsson (Harald Blåtand) blev givetvis frågan om detta verkligen kunde vara ett föremål från hans tid.

Jag sammankallade genast en liten grupp bland mina många forskarkollegor och antikvarier vilka alla hade stor kunskap i saker som rör vikingatidens historia och föremål. Anders Ödman är docent vid den arkeologiska institutionen på Lunds universitet, Maria Cinthio är dotter till medeltidsprofessorn Erik Cinthio och en av de främsta som känner till de enormt stora vikingatida samlingarna på Kulturhistoriska museet i Lund samt Catharina Ödman, tidigare chefsarkeolog i Malmö och också ansvarig för Malmö museers omfattande arkeologiska arkiv och fyndmaterial. Försök att få kontakt med danska forskare på Rigsarkivet och danska Nationalmuseet, vilka jag givetvis önskade skulle ingå i gruppen, gav dock inga resultat. Man var inte intresserade av att ta del av materialet och man har alltsedan projektstarten, trots flera försök via mail till Nationalmuseet från min sida, inte velat ha kontakt.

Guldplattan undersöktes tidigt av företaget KarAna Ädelmetall som var specialister på guldföremåls metallsammansättning, allt från 1700-talet och framåt. Efter analys kunde dessa konstatera att det i guldplattan fanns en mängd föroreningar som inte var kännetecknande för sådana guldsammansättningar som de påträffat i sina många tidigare undersökningar av yngre material. Trots mina egna och gruppens påtagliga vittnesuppgifter om att plattan var gjuten hade det emellertid uppstått rykten om att den var präglad och alltså en förfalskning eftersom man inte kunnat prägla så stora föremål på vikingatiden. Gruppen ordnade därför ett möte på Lunds universitet för en mikroskopisk undersökning av plattan. Närvarande var en arkeologiprofessor, flera etab-lerade Lundaforskare samt studenter. Se film här: https://youtu.be/NGyyg57RO6A

Nu kunde det åter beläggas det som gruppen redan visste, nämligen att plattan var gjuten Håligheter under bokstäverna visade att utskurna bokstäver i vax varit pålagda en vaxpatris som tillverkats innan gjutningen. Svaga vågor i metallytans ena del visade också att formen stått på högkant och att smältan inte varit tillräckligt varm när man hällt det i gjutformen.

Trots detta gav sig inte de som ansåg att våra resultat inte var vetenskapligt korrekta. Man menade bl.a. att KarAna Ädelmetall var ett privat företag och deras resultat därför inte kunde användas vetenskapligt! Vi tog då kontakt med professor Leif Johansson vid Geologiska institutionen vid Lunds universitet som gjorde en analys av metallsammansättningen. Han kunde belägga att i guldföremålet finns mindre delar av olika metaller, exakt som KarAna Ädelmetall också kommit fram till. Detta tyder på att arbetet gjorts i en mera primitiv verkstad med trolig tillgång till andra metaller än guld vilka förorenat smältan.

Se film här: https://youtu.be/9pqyGg1aYrI

Inför försäkringen av guldplattan hade Tomas Sielski tagit kontakt med Lloyds i England. Dessa flög in sina experter på förfalskningar och efter en noggrann undersökning kom också dessa fram till att plattan med stor sannolikhet var äkta och alltså från tiden, dvs. från 900-talet. Man hade också velat ha ett prov från plattan för att kontrollera så att den inte innehöll sydamerikanskt guld, dvs. att plattan varit tillverkad efter 1490-talet. Provet visade inget sådant guldmaterial. Projektgruppen tog också personlig kontakt med Lars Olof Lagerqvist. Han var före sin pensionering mångårig chef för Kungliga Myntkabinettet i Stockholm och är en av världens mera ansedda experter vad det gäller mynt- och medaljförfalskningar. Vid vårt besök fick han ingående studera plattan och han fann det märkligt att man ifrågasatt att detta inte skulle kunna vara ett föremål från vikingatiden. Vi sammankallade också till ett längre möte med de framstående polska forskarna Mateusz Bogucki och Przemysław Urbańczyk från institutet för arkeologi och etnologi i Warszawa. Detta möte hölls på Universitetsbiblioteket i Lund.

År 2018 tog professor Alison Finlay från Birkbeck, University of London kontakt med oss. Hon, tillsammans med den isländska forskaren Þórdís Edda Jóhannesdóttir, höll på med en ny utgivning av ”Jomsvikingarnas saga” och ville ha information om fyndet, speciellt guldplattan från graven. Forskare emellan fick hon givetvis av oss alla de fakta som hon ville ha. Resultatet

blev att guldplattan lades som omslagsbild i boken *”The Saga of the Jomsvikings”*.

Att guldplattan inte är en modern förfalskning framgår också av bevarade brev med tillhörande poststämplade kuvert från 1950-talet mellan Stanislawa och hennes mor Antonina. I breven berättas nämligen att föremålet var en av de saker som Stanislawas man Michael och hans bror Stefan år 1945 hämtat upp från stenkammargraven vid kyrkan i Wiejkowo. Det framgår också att Stanislawa, som var djupt kristen, hade kontaktat en nunna i Rom för att fråga vad det kunde vara för ett föremål. Baksidan har ju ett stort kristet kors. Att guldplattan legat i graven i Wiejkowo är det därför inte någon tvekan om.



Om graven och föremålen från Wiekowo

Året 1945 hade Tomas Sielskis farfar Michael och dennes bror hjälpt prästen i Wiejkowo och en motståndsman mot nazisterna att ta sig till den allierade tyska västsidan. Tillsammans med prästen hade bröderna kommit till kyrkan i Wiekowo och det där då förstörda prästhuset i vars källare det fanns flera, av prästen undangömda handlingar. Via en smal och gammal stentrappa kunde man från källaren ta sig ner till den stenmurade gravkammaren. Här fanns en mängd föremål; guldsaker, rester efter två svårt sönderrostade svärd, ett antal blyplattor med inskriptioner och ett skrin med mängder av silvermynt. Allt detta gav prästen till bröderna eftersom han ville rädda det undan plundrande sovjetsoldater.

Materialet förvarades sedan på vinden till Michaels hus i Kozalin. Hit kom hans svärmor Antonina Chmielinska på besök i början av 1960-talet och hon blev intresserad av historien kring graven. Med sig hem fick hon dagboken skriven av den dåvarande prästen i Wiekowo på 1840-talet. Efter kriget hade hon blivit föreståndare för de historiska samlingarna i det polska slottet i Lidzbark. Dagboken berättar detaljerat hur graven och dess innehåll våren 1841 påträffades vid bygget av den nuvarande kyrkan på platsen för en medeltida kyrkoruin. I ett mycket stort antal bevarade, daterade och poststämplade brev mellan Antonina och hennes dotter från runt 1960 citerar Antonina avsnitt ur dagboken.

Vid genomläsningen av prästens dagbok påträffade Antonina flera citat som prästen gjort från en gammal krönika som han haft tillgång till. I ett poststämplat brev till dottern frågar Antonina om denna krönika: *”Merparten av den information som den tyske prästen lyckades få fram kom från en gammal krönika som berättade Wolinstiftets historia. Den finns kanske bland alla andra äldre böcker på er vind. Jag tror inte att den är skriven på papper utan snarare på pergament. Hittar ni den så bör den hanteras med största försiktighet. Den är mycket värdefull och bör överlämnas till er församlingspräst eller kanske till självaste ärevördige biskopen Ignacy.”*

Den omtalade biskopen Jeż Ignacy var född år 1914 och han blev biskopsvigd året 1960. Dottern har emellertid inte sänt krönikan till biskopen utan till sin mor tillsammans med ett

flertal andra medeltida dokument som man år 1945 fått av prästen i Wiejkowo. I ett bevarat brev till dottern har Antonina gjort en lista över alla dessa dokument som hon fått. Flera brev är från 1100-talet mellan abboten Gunther och ärkebiskop Eskil i Lund. Gunther var enligt breven utsedd abbot i Nordens första cistercienserkloster vilket Eskil grundade år 1137 strax utanför Åhus i Skåne. När detta kloster fick läggas ner kom Gunther i stället till det år 1173 grundade klostret Colbatz nära Stettin. Hit medförde han breven som rörde det nerlagda klostret i Skåne. Vid reformationen år 1535 hamnade delar av Colbatz klosterarkiv hos greven i Wiejkowo. Den dåvarande prästen i Wiejkowo år 1841 var nära släkt med grevens hustru. När han påbörjade sin utredning över den samma år påträffade graven har han alltså haft tillgång till det stora slottsarkivet. Här har han funnit ett flertal intressanta originalhandlingar som han fått och som han tagit med sig till prästhuset. Det var dessa originaldokument som prästen i augusti 1945 gav till Michael Sielski.

Efter det att Antonina fått låna dessa dokument lät hon göra den förteckning som återges som bilaga i slutet av denna artikel. Här finns förutom brev också upptaget den gamla krönikan. Om denna noterar Antonina: *”Gesta Wulinensis ecclesiae pontificum, 1140-1173. Krönikan innehåller en bilaga med fragment av tidigare annaler med okänt namn som beskriver danskarnas historia mellan 941 och 1025.”* I sin dagbok från 1840-talet omtalar dessutom prästen att han i grevens arkiv funnit ett originalbrev från år 1267 där denna krönika också omtalas som just *”Gesta Wulinensis ecclesiae pontificum”*.

Antonina Chmielinska, som var utbildad vid universitetet i Wien i början av 1900-talet, kunde latin, polska och tyska. När hon av sin dotter fått låna originalkrönikan gjorde hon år 1963 en översättning av krönikans latinska text till polska. Det är denna översättning som vi nu har tillgång till. Vad vi förstår har hon gjort detta för att säkra innehållet genom att även tillgängliggöra det på det inhemska polska språket. Krönikan består av tre olika författade manuskript; ett spänner om tiden från 940-talet fram till 980-talet, ett handlar om den efterföljande perioden fram till ca 1030 och ett sträcker sig fram till mitten av 1100-talet.

Under detta översättningsarbete har hon samarbetat med professorn, historikern och direktören för Polens Nationalmuseum i Warszawa Stanislaw Lorentz. Han vistades vid denna tid i början av 1960-talet flera gånger hos henne på slottet i Lidzbark. Lorentz avrådde emellertid henne från att publicera materialet, detta då en del av materialet handlade om Polens äldsta tid som självständigt rike. Eftersom det inte låg i sovjetmaktens intresse att framhålla Polens självständighet har Antonina genom sin översättning troligen försökt rädda denna viktiga information till eftervärlden. Självklart har hon därför inte kunnat offentliggöra sin översättning genom tryckning i Polen. I stället sände hon denna till sin dotter. Först år 2019 påträffade vi detta omfattande dokument i Tomas Sielskis farmors stora efterlämnade material. Krönikematerialet omfattar ca 150 handskrivna sidor.

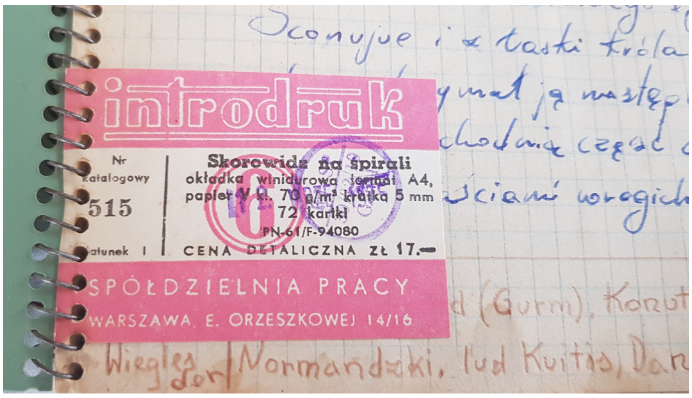
Om krönikans äkthet

Som etablerad arkeolog, museiman och kulturhistoriker stod författaren vid denna upptäckt givetvis inför frågan om denna krönika, som i sin äldsta del kastar helt nytt ljus på bland annat Danmarks 900-talshistoria, kunde vara äkta. Ett problem inställde sig, som omtalats ovan, redan från början genom att ingen dansk riksinstitution var intresserad att se materialet eller ens ha en dialog med oss. Ett antal mail till danska Rigsarkivet och danska Nationalmuseet resulterade enbart i tystnad från den västra delen av Öresund. Nu behövdes i och för sig inte denna kontakt, även om den givetvis varit önskvärd i detta forskningsarbete som ju rör två nordiska länders tidiga historia. Jag kunde nämligen, med utgångspunkt från mina många kolleger med historiska och arkeologiska kunskaper och inte minst från mitt eget vetenskapsämne och min utbildning inom arkeologisk forskning, bevisa krönikans äkthet. I översättningen av krönikan år 1963 berättas nämligen om saker i Danmark på 900-talet som vid den tidpunkten inte på något sätt var kända för den historiska forskningen. Kunskap om dessa saker har erhållits först

genom arkeologiska undersökningar och fynd långt efter 1960-talet. Antonina kunde alltså inte veta om dessa. En del av detta bevismaterial kommer jag nu att redovisa.

Tidpunkten för översättningen av ”Gesta Wulinensis”

Först gällde det att fastställa att Antoninas översättning verkligen kunde bestämmas till det år som stod angivet i brev och i avskriftsdokumentet, dvs. året 1963 samt att det var Antonina som själv skrivit det. Genom mängder med bevarade brev mellan Antonina och hennes dotter Stanislawa kunde det med säkerhet fastställa att handstilen i krönikeavskriften verkligen var Antoninas. Då översättningen är skriven på spiralblock med fastgjorda sidor och med text i löpande, tät följd har heller inget senare textavsnitt kunnat infogas manuskriptet. Vi vände oss tidigt till professor dr hab. Tadeusz Widła som var en av Polens ledande när det gäller forensisk forskning. Det fastslogs då att papprets kemiska sammansättning motsvarade papper från mitten av 1900-talet. Pennan som använts har varit av en typ som vid utskrift gav en linjestruktur som talade mot modernare pennor efter ca 1970-talet. Dessutom fick vi information om att spiralblocket som använts endast tillverkats från februari 1962 och tre år framåt. I det sovjetiska Polen var man nämligen tvungen att få tillstånd för en produkt under endast en begränsad tid, därefter fick tillståndet med nytt registreringsnummer förnyas. Produkten skulle vara märkt med detta speciella nummer, i detta fall på en tryckt liten lapp som är sammanfogad med spiralblocket, se bild.



Kontrollmärket fastsatt i spiralblocket som visar att detta är tillverkats i början av 1960-talet.

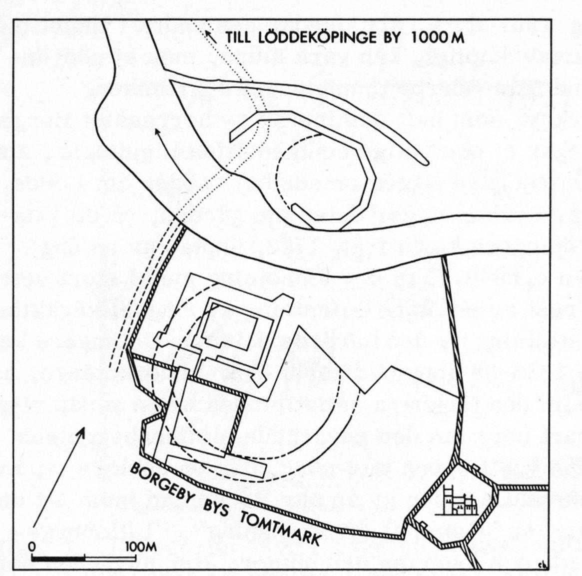
Antonina dog år 1978 och således kan inte hennes material vara yngre än detta år men genom den vetenskapliga anlysen ovan torde det inte vara någon tvekan om att översättningen av det latinska originalet till polska gjorts år 1963. Antonina har dessutom daterat varje nedskriven sida i spiralblocket så vi kan alltså detaljerat följa översättningsarbetet dag för dag under året 1963.

De arkeologiska materialen

När vi nu kunnat fastställa när och av vem som avskriften var gjord kunde jag i vår utredning ta in resultat hämtade från den moderna arkeologiska forskningen. I avskriften från år 1963 omtalas nämligen saker från 900-talet som år 1963 var helt okända för forskningen, varken i bevarat historiskt skriftligt källmaterial eller genom arkeologiska fynd. Självklart har Antonina, och ingen annan för den delen, då kunnat ha haft kunskap om historiska saker som skulle dyka upp långt senare. Nedan ska jag redovisa fyra sådan senare upptäckter vilka Antonina redan år 1963 skrev om.

Arkeologiskt faktamaterial 1

År 1977 doktorerade min kollega Rikard Holmberg vid Lunds universitet på sin avhandling *”Öresundskustens medeltid”*.[2] Här tog han upp en trolig, senvikingatida ringvall vid Borgeby i Skåne, belägen nära kusten till Öresund. Av borgen återstår i dag endast en svag förhöjning i marken vilken i längd endast motsvarande en bevarad fjärdedel av denna ringborg. I början av 1990-talet kunde jag, i egenskap av ordförande i Borgebystiftelsen, tillsammans med Kulturhistoriska museet i Lunds chef, den i vikingatid mycket erfarne arkeologen Anders W Mårtensson, stå bakom en utgrävning inne i borgen för att utröna om det fanns någon vikingatida bebyggelse på platsen. Vid utgrävningen påträffades lämningar som tolkades som en silver/guldsmedja från sent 900-tal. Alltså bör ringborgen rimligtvis vid denna tid ha varit en kunglig anläggning.



Rikard Holmbergs ringborg i Borgeby år 1977.

Vid en senare utgrävning lades ett långt schakt genom själva ringvallen och då kunde det konstateras att denna är uppförd under Harald Blåtands tid och med stor sannolikhet ingått i en av de ringborgar som under kunglig ledning uppfördes vid denna tid i Danmark.[3]

Antonina beskriver emellertid redan året 1963 denna borg. Vid Harald Blåtand död år 985 satt hans lillebror Toke Gormson som kung över Skåne, allt enligt *"Gesta Wulinensis"*. I Jomsborg invid Wolin fanns samtidigt den landsflyktige Styrbjörn från sveariket. Denne begav sig till Skåne och här var enligt *"Gesta Wulinensis"* Styrbjörn *"gäst hos Tukki i fästningen Burgerbau* (Borgeby)*"* och här försökte han övertala Toke att delta i *"en expedition mot Szwitów's kung Eirik, men han kunde inte räkna med Tukki's hjälp."* Fästningen *"Burgerbau"*i Skåne måste ha varit den genom arkeologin påvisade kungliga ringborgen Borgeby invid Öresund som Toke hade som sitt huvudsäte. Men denna borgs existens var för forskningen helt okänd år 1963. Den enda rimliga förklaringen för att Antonina kunde skriva om den måste därför vara att hon översatte en text från ett dokument från samtiden under 900-talet.

Arkeologiskt faktamaterial 2

Redan under tidigt 1800-talet grävde man ut den norra gravhögen i danska Jelling. Man fann då en gravkammare i trä. Graven var emellertid plundrad och den döde avlägsnad. Alltsedan denna upptäckt har man från danska Nationalmuseets sida utgått från att det är den hedniske kung Gorm, Harald Blåtands far, som begravts i högen. Efter det att sonen blivit kristen har han grävt upp sin far och begravt honom i en söder om gravhögen anlagd träkyrka. Det finns emellertid forskare i modern tid som har ifrågasatt detta. Kvarlämnade mindre föremål i graven visar nämligen att det är en kristen som blivit begravd i högen, inte en hedning. Dessa föremål är ett kristet kors, ett nattvardskärl i silver och två beslag med kors som kan ha suttit på en eventuell kristen bok.[4]

År 1987 publicerade det danska Nationalmuseet resultaten av de dendrokronologiska analyser som man gjort av träet i gravkammaren. Det visade sig då att detta timmer var hugget vinterhalvåret 958/959. För första gång fick man nu en säker datering av gravhögen, något man inte vetat före året 1987. Man kunde också datera en trästötta som använts vid gravöppningen när liket tagits ut. Detta har skett vinterhalvåret 964/965.[5]

Vi går nu till *"Gesta Wulinensis"* och läser vad prästen Avico skriver. Det är nämligen han som skrivit denna del av krönikan vilket framgår av texten där hans namn flera gånger omtalas i formen *"jag Avico"*. Han är med och begraver Harald Blåtands kristna mor:

> *"Theophani som var generös för alla kristna kallades av kungen för Thiri och vi begravde henne enligt hennes egna önskemål enligt den östliga ritualen, för vilket vi tidigare fått tillstånd av hennes son Harald. Kung Gurmd skändade dock hennes begravning och beordrade att hennes kropp flyttades till en plats där danskarna firade en hednisk fest som av romarna kallades för Sobatina."*

Thiri begravdes alltså som kristen men den hedniske Gorm överflyttade liket till en hednisk begravning. Avico anger också året då Thiri dog. År 962 står det i krönikan:

> *"Kung Gurmd, som inte hade varit sig själv i nästan fem år, det vill säga sedan hans älskade kvinnas död, hade nyligen drömmar och i dem mötte han*

sin döda hustrus rädsla över deras son Knut som riskerar att förlora sitt liv eller drabbas av allvarlig skada."

Knut, Harald Blåtands storebror, stupade enligt krönikan i ett stort slag på Irland hösten 962. Under året 964 skriver prästen Avico följande:

> *"Det året återfick plötsligt gamle kung Gurmd sin styrka och började tänka klart, efter att ha varit kedjad till sängen i två år efter det att han förlorat sina sinnen när han hörde talas om Konut, sin förstfödde sons död. Det var en manifestation där det goda förvandlades till ondska eftersom kungen, vid kunskapen om sin hustrus död återvänt till gamla hedniska riter och bestraffade därefter flera gånger Kristi namn. Jag, som en sann kristen, kände den gamle mannen som längtade efter sin hustru men, påverkad av falska gudar, vände han sig bort för att återkalla henne från de dödas värld.*
>
> *Den sista juni samma år, i avsaknad av hans son och oförmögen att hindra lidandet efter Thiri, satte kungen sig ner i skeppet och, trots våra protester, seglade ut på havet och kunskaperna om honom försvann."*

Då krönikan omtalar att Gorm hösten 962 inte varit sig själv *"i nästan fem år, det vill säga sedan hans älskade kvinnas död"* har Thiri, eller Tyra, alltså avlidit 957/958. Hon har förts till Jelling och begravts i en hög eftersom krönikan också på annan plats nämner att Gorm tillbringade mycket tid på högen över sin döda hustru. Gorm begår självmord sommaren 964. Först efter detta kan den nye kungen Harald Blåtand gräva upp sin mor och återbegrava henne på kristet sätt.

Årtalen i krönikan stämmer helt med årsringsdateringarna. Dessa är dock gjorda och publicerade först år 1987, 24 år efter det att Antonina beskriver dem i sin översättning och nio år efter hennes död. Innan år 1987 hade man ingen som helst kunskap om varken Tyras eller Gorms dödsår. Den enda tänkbara förklaringen är därför att Antonina år 1963 sitter och översätter från ett dokument från 900-talet, skrivet av det namngivna ögonvittnet Avico.

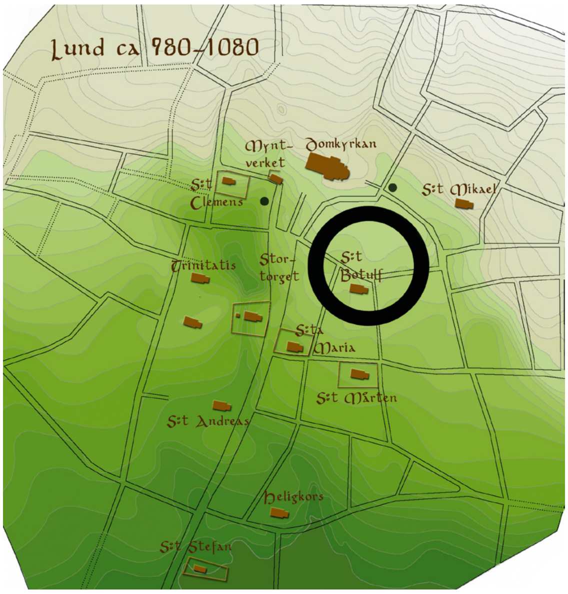
Arkeologiskt faktamaterial 3

År 1990 fick ett antal danskar från Bornholm tillåtelse att med metalldetektor undersöka Uppåkra några kilometer söder om Lund i Skåne. De fann då en ofantlig mängd praktföremål från järnåldern. Detta blev början på det stora Uppåkraprojektet som fortfarande pågår. Ett stort stadsliknande samhälle har här existerat från tiden strax efter Kristi födelse fram till slutet av 900-talet. År 2001 påträffades en märklig byggnad som kunde grävas ut i sin helhet. Det visade sig vara ett hedniskt tempel som genom påträffade offerfynd troligen varit vigt till Odens ära. Vid utgrävning av de tjocka kulturlagren kunde det bevisas att detta tempel funnits på platsen under många århundraden.

Denna upptäckt av ett hedniskt tempelområde publicerades först år 2002 av professor Lars Larsson vid Lunds universitet.[6] Antonina beskriver emellertid redan år 1963 platsen i sin avskrift av krönikan från 990-talet. Under Harald Blåtands kamp mot den tyske kejsare år 974 fick han hjälp av sin undersåte Håkon Jarl i Norge. Efter kampen har ovänskap utbrutit mellan de två. På vägen hem till Norge passerade den hedniske Håkon Jarl Öresund. Haralds lillebror Toke satt då enligt *"Gesta Wulinensis"* som kung över Skåne. I krönikan berättas om vad som då hände:

> *"Under Herrens år 975 beordrade Tuca, den yngste sonen till kung Gurmd, att stärka vallarna i fästningen som han byggt på den plats där året innan Gud, den Allsmäktige, räddade honom från vreden av de otrogna från Norregi. Dessa krigare, ledda av deras iarl Hakan, förstörd av Satan själv, förstörde länderna och brände borgar på båda sidor om sundet och mördade deras män, och kvinnor och barn fångades. Våra tre bröder, munkar från klostret* [...] *dog martyrdomen, när de på Scanviue´s* (Skånes) *ängar inte*

förnekade sin tro på Kristus och slutade sina liv i lågor. Tuca och resten av de troende hittade sedan skydd på platsen för de döda, som har varit vigd till hedniska gudar i århundraden, och lovade att på denna plats ett tempel kommer att byggas för Herren om de alla räddade sina liv. Det hände också och Tuca beordrade att Guds tempel skulle uppföras och jag helgade hörnstenen och på den ristades de heliga tecknen att det var Tuca som beordrade detta Herrens tempel i staden Lvntarumn att byggas."



Författarens år 2004 publicerade placering av en trolig ringborg i Lund.

Här berättas alltså om en sedan länge betydande hednisk plats nära Lund. Detta måste rimligtvis vara Uppåkra. Här berättas också om vallar i en år 974 befintlig borg. År 2004 kunde jag publicera min utredning om en vikingatida ringborg som troligtvis legat mitt i nuvarande Lund och som fortfarande delvis avtecknar sig i befintligt gatunät.[7] Stadsantikvarie Claes Wahlöö i Lund delade helt min uppfattning, inte minst efter grävningar som han själv gjort där han kommit ner på en misstänkt vallgrav till denna borg.

Uppgifterna om en stor hednisk plats i anslutning till Lund och en eventuell vikingatida ringborg i Lund blev alltså publicerade och först kända efter år 2001. Men Antonina har i sin avskrift av *"Gesta Wulinensis"* från år 1963 med uppgifter som stöder dessa arkeologiska forskningsresultat som framkommit först fyrtio år senare och mer än tjugo år efter hennes död.

Att platsen är Uppåkra fyra kilometer söder om det äldsta Lund och att det är här den hedniska offerplatsen varit framgår också senare i *"Gesta Wulinensis"*. När stormannen Kunar Handrian ca 992 slog läger med sin armé ca 4 kilometer söder om Lund omtalas följande:

"Som jag nämnde tidigare slog Kunars trupper upp läger på det höga området som kallas Höga åkrar, där den mycket fromma prinsessan Helga nyligen beordrade byggandet av ett tempel till Vår Herre för att förstöra mötten till ära för hedniska gudar vilka hölls i hemlighet på denna plats under firandet av Johannes Döparens födelse, och det var en stor förolämpning och en enorm skändning av detta stora kristna firandet."

Platsens namn *"Höga åkrar"* svarar väl till dess senare namn, känt från år 1085, Uppåkra. Här tydliggörs också att detta varit en samlingsplats för hedniska sammankoster.

Arkeologiskt faktamaterial 4

År 2011 gjordes ett stort silverfynd nära Silverdale i Lancashire i England. Fyndet dateras till tiden omkring år 900. Ett silvermynt av hittills helt okänd typ finns i detta skattfynd. Myntet bär på ena sidan namnet *"AIRDECONUT"* och på den andra sidan *"DNS* (dominus) *REX*".[8] Fyndet väckte stor sensation eftersom någon skandinavisk kung med detta namn inte tidigare var känd i de skriftliga källorna. Några menade att det kunde röra sig om kungen Harthacnut som omtalas i *"Ragnarssona þáttr"*. Att denne kung skulle ha stavat sitt namn *"Airdeconut"* är däremot inte alls känt i någon bevarad handskrift. Redan ett halvt sekel före myntfyndet gjordes omtalar emellertid Antonina år 1963 i sin översättning av *"Gesta Wulinensis"* denne kung. I krönikan finns ett avsnitt under året 947 som berättar om den dåvarande maktpositionen i Skandinavien:

"Danernas rike gränsade mot Nordmark i norr vid Wieglesdor och bestod av Jutland´s halvö och många andra öar som sträckte sig från öst till väst

och söder till norr, varav den största kallades Selund. Andra öar beboddes av samma folk och där innehades makten av härskare, kallade iarlami, och ryktet säger att de inte alltid var vänliga mot härskarna i Jutland och Selund. Stridigheter, meningsskiljaktigheter, hot, konflikter och olika avtal mellan härskarsläkter var en ständig del av de nordliga folkens liv, vilket visas av pakten om Fejn´s och Sconviue´s oberoende, vilket tvingade dessa öar att årligen betala en tribut från sina plundringståg och den skulle motsvara det antalet krigare som rymdes i ett dussin krigsskepp.

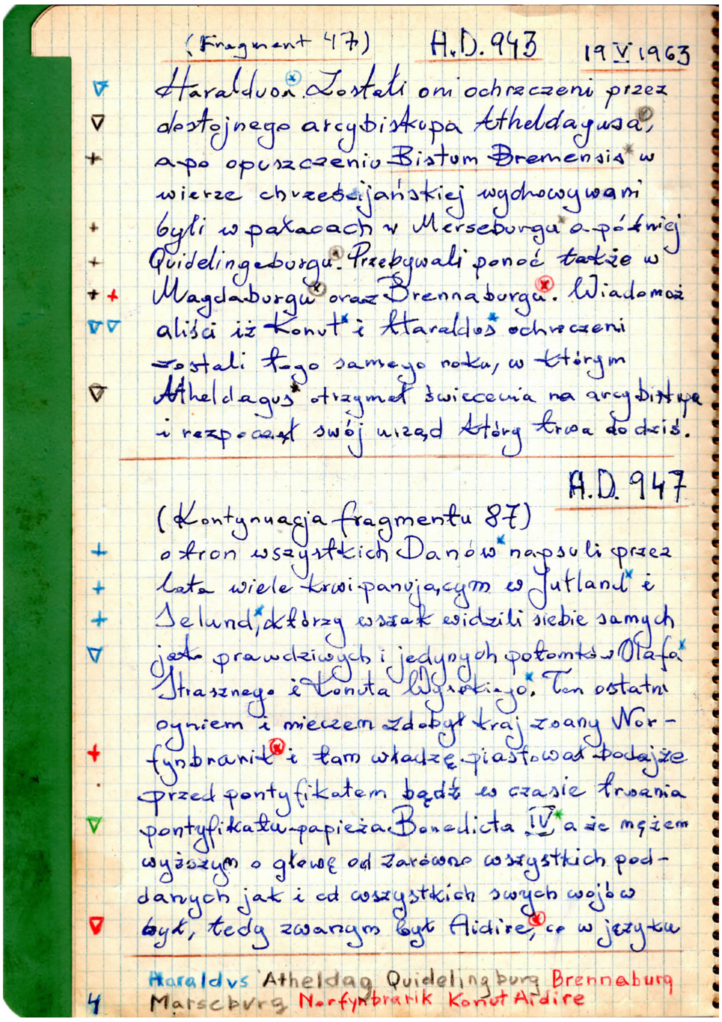
Danerna hade också sina jarlów, även om dessa var oberoende och inte behövde betala skatt för Svidjod och Norregi, och i båda dessa länder fanns det tronpretendenter som strävade att ta över makten över alla daner och genom åren skapade de stora bekymmer för ättlingar till Olaf den förskräcklige och Konut (Knut) *Wysokiego. Den senare erövrade det land som heter Norfynbrarik med eld och svärd, och där hade han makten antagligen före eller under Benedictus IV:s regeringstid, och med en man som var ett huvud högre än alla sina andra krigare kallades han Aidire* (Airdre)*, vilket på Norfynbrarik´s invånares språk betydde hög.”*

Benedictus IV var påve under åren 900-903 och denna årsangivelse stämmer också med dateringen av silverfyndet från Silverdale.

Avslutning

Inför publikationen om Harald Blåtands grav har jag bl.a. utgått från den översättning till polskan från latinet av handskriften *”Gesta Wulinensis”* som Antonina haft tillgång till. Vi har med säkerhet kunnat fastställa att denna är skriven före hennes död år 1978 och med en säkerhet som gränsar till visshet under året 1963. Utifrån detta har jag med arkeologiska forskningsfynd, vilka är gjorda långt efter denna tid, klart visat att flera saker som hon skrev år 1963 inte var kända vid nedtecknandet men först långt därefter. Detta är utgångspunkten i min bevisföring om fyndets äkthet. Till detta ska fogas andra källor som t.ex. en stor mängd bevarade brev med tillhörande poststämplade kuvert mellan henne och hennes dotter där innehållet i prästens dagboksanteckningar från 1840-talet finns citerade. Prästen har till exempel i greven av Wiejkowos arkiv funnit ett medeltida originalbrev som beskriver krönikan. När Antonina i ett brev till sin dotter i början av 1960-talet berättar om detta skriver hon följande:

”Dokumentet (dvs. handskriften) *är viktigt för det beskriver Pommerns historia från biskopens Ottos första missionsresa på*


(Fragment 47) A.D. 943 19 V 1963
Haralduow zostali oni ochrzczeni przez
dostojnego arcybiskupa Atheldagusa,
a po opuszczeniu Bistum Bremensis w
wierze chrześcijańskiej wychowywani
byli w pałacach w Merseburgu a później
Quidelingeburgu. Przebywali ponoć także w
Magdaburgu oraz Brennaburgu. Wiadomo
ali[illegible] iż Konut i Haraldus ochrzczeni
zostali tego samego roku, w którym
Atheldagus otrzymał święcenia na arcybiskupa
i rozpoczął swój urząd który trwa do dziś.
A.D. 947
(Kontynuacja fragmentu 87)
o tron wszystkich Danów napsuli przez
lata wiele krwi panującym w Jutland i
Selund, którzy wszak widzili siebie samych
jako prawdziwych i jedynych potomków Olafa
Strasznego i Konuta Wysokiego. Ten ostatni
ogniem i mieczem zdobył kraj zwany Nor-
fynbrarik i tam władzę piastował podobnież
przed pontyfikatem bądź w czasie trwania
pontyfikatu papieża Benedicta IV a że mężem
wyższym o głowę od zarówno wszystkich pod-
danych jak i od wszystkich swych wojów
był, tedy zwanym był Aidire, co w języku
Haraldvs Atheldag Quidelingburg Brennaburg
4 Marseburg Norfynbrarik Konut Aidire

Antoninas text från år 1963 som omtalar kungen Aidireconut (på raderna nederst). Arbetet med översättningen från latin för texten till detta blad gjorde hon den 19 maj 1963 vilken datering finns överst till höger.

1120-talet fram till 1173 när den slutar tvärt. Krönikan saknar titel och författare och prästen berättar att den beskrivs i ett bifogat dokument daterat till vår Herre år 1267 med två sigill där det ena är förstört men det andra föreställer två ryttare på en häst och texten Sigillum Militum.

I detta dokument benämns denna krönika som ´Gesta Wulinensis ecclesiae pontificum´. Det intressanta med krönikan är också det faktum att den börjar med beskrivning av Pommerns befolkning och dess härskare under de drygt 180 åren före biskopens Ottos första missionsresa på 1120-talet och den första händelsen som omnämns sker samtidigt med kröning av kejsaren Otto I. Krönikans namn betyder egentligen Wolinbiskoparnas historia men den berättar mycket mer än så.”

Det sigill under brevet som Antonina här beskriver har hon inte kunnat tolka. Hennes utförliga beskrivning lämnar dock inga tveksamheter. Sigillet med två riddare på en häst och texten *”Sigillum Militum”* var avsett för den högste befälhavaren för Tempelherreorden. Sigillet användes från början av 1100-talet och under hela 1200-talet. Varje land hade sin egen underlydande befälhavare i denna riddarorden och detta sigill fick användas också av dessa. Tempelherreorden fick Wiejkowoområdet av Camminbiskopen Wilhelm (biskop 1244-1251).

Inför publiceringen av boken om Harald Blåtands grav beslutade vi år 2019 att göra ett sista försök att leta efter mer bevarat material som familjen Sielski på 1980-talet efterlämnat i Polen vid flytten till Sverige. Vi upptäckte då att Tomas Sielskis farmor Stanislawa blivit tvungen att förvara en stor mängd av sina möbler hemma hos en avlägsen släkting i Kozalin i norra Polen. Möblerna hittades i en låst mindre byggnad, mer som ett skjul, i trädgården till en villa. I det ca tio kvadratmeter stora rummet var möblerna staplade på varandra och det var omöjligt att komma in i rummet. När möblerna togs ut för att transporteras till Sverige hittades i en skrivbordslåda olika dokument, bland annat Antoninas översättning av manuskriptet ”Gesta Wulinensis”. Det hade legat bortglömd i detta skjul sedan år 1988. Först nu återfanns alltså, i vittnens närvaro, hela översättningen av krönikan vilken vi tidigare bara hade känt utdrag av ur Antoninas citat i brev till dottern på 1960-talet. Fyndet, med sina nya uppgifter om dansk/skånsk historia, medförde att den för tryckning färdiga boken delvis fick omarbetas och utökas.

NOTER

1: Sven Rosborn & Tomas Sielski: Vikingakungens guldskatt. Om upptäckten av ett unikt manuskript, kung Harald Blåtands grav och placeringen av fästet Jomsborg. Malmö 2021.
2: Rikard Holmberg: Den skånska Öresundskustens medeltid. Lund 1977.
3: Fredrik Svanberg & Bengt Söderberg: Den vikingatida borgen i Borgeby. Malmö 1998.
4: Jörn Staecker: Monumenten i Jelling – myter och realiteter. Från stad till land. Lund Studies in Medieval Archaeology 29. Stockholm 2001.
5: Kjeld Christensen & Knud J. Krogh: Jellinghøjene dateret. Nationalmuseets Arbejdsmark 1987.
6: Lars Larsson: Resultat från 2001 och 2002 års utgrävningar i Uppåkra. Ale 2002:3.
7: Sven Rosborn: Den skånska historien. Vikingarna. Malmö 2004.
8: https://en.wikipedia.org/wiki/Airdeconut

BILAGA

Antonina Chmielinskas lista över originaldokument som hon fått låna av sin dotter, vilka kommer från prästhuset i Wiejkowo. Breven har tidigare funnits i cistercienserklostret i Colbatz men vid reformationen år 1535 blivit överfördes till biblioteket i slottet Groß Weckow.

** "Stiftelse / instiftardokument för klostret i Mera Vallis, 1172.*
** Stiftelse / instiftardokument för klostret i Clara Silvia, 1137.*
** Stiftelse / instiftardokument för klostret Noua Vallis, 1141.*
** Tre grund/instiftardokument (1145 - 1151) av filialer i Schonen, som är grenar till Clara Silvia-klostret. Var och en av de dessa ovannämnda dokument beskrev platsen där klostret skulle byggas och bekräftade klostrens inkomster, som alltid inkluderade många närliggande byar och marker, oxar, kor och hästar, liksom tionden från slakterier, krogar och marknader. Moderkloster beviljades också exklusiviteten för öl- och ostproduktion.*
** En kopia av brevet från abbot Gunterus från Clara Silvio till ärkebiskopen i Lund Eskillus, 1139.*
** Brev från ärkebiskop Lund Eskillus till abbot Gunterus från Clara Silvia, 1139.*
** Kopia av ett brev från abbot Gunterus från Clara Silvio till ärkebiskopen Eskillus av Lund, 1142.*
** Kopia av ett brev från abt Gunterus från Clara Silvio till ärkebiskopen Eskillus av Lund, 1143.*
** Kopia av ett brev från abt Reinholdus från Mera Vallis till ärkebiskopen Eskillus av Lund, 1174.*
** Brev från ärkebiskop Lund Eskillus till abbot Reinholdus av Clara Silvio, 1160.*
** Kopia av ett brev från abt Reinholdus från Clara Silvio till ärkebiskopen Eskillus av Lund, 1158.*
** Kopia av ett brev från abt Eberhardus från Mera Vallis till ärkebiskopen Eskillus av Lund, 1176.*
** Abbot ärkebiskop Lund Absolonus brev till Eberhardus av Mera Vallis till, 1180.*
** Kopia av ett brev från abt Eberhardus från Mera Vallis till ärkebiskop Lund Absolonus, 1181.*
** Kopia av ett brev från abt Rudolphus från Mera Vallis till ärkebiskopen i Lund, Andrea Suonis, 1209.*
** Brev från abbot ärkebiskopen i Lund Andrea Suonis till Rudolphus från Mera Vallis, 1209.*
** Kopia av Carta Caritatis från cistercienserordnen.*
**** Gesta Wulinensis ecclesiae pontificum, 1140-1173. Krönikan innehåller en bilaga med fragment av tidigare annaler med okänt namn som beskriver danskarnas historia mellan 941 och 1025.***
** Kopia av Codex Regularum Monasticarum, Benedictine Order."*